

Dorota Kałuża

Migracje zagraniczne osób starszych w Polsce

Wprowadzenie

Charakterystyczną cechą współczesnych przemian ludnościowych w krajach, które osiągnęły fazę dojrzałości demograficznej, jest proces starzenia się populacji. Liczba ludności w wieku 60 lat i więcej w 1950 r. w Polsce stanowiła 8,2% ogólnej liczby ludności kraju, zaś w latach 1990 odsetek ten wzrósł do niespełna 15%. W 2004 r. udział osób powyżej 60 roku życia stanowił 17% ogółu społeczeństwa Polski. Według prognoz GUS do 2030 r. odsetek osób starszych (60 lat i więcej) wzrośnie do poziomu 29,8%, a średni wiek mieszkańca Polski będzie wynosił około 45 lat (obecnie 37 lat).

W związku z tym rozpoznanie zachowań i potrzeb osób starszych stanowi zainteresowanie badaczy wielu dziedzin nauki, m.in. demografii¹. Jednym z procesów demograficznych są migracje ludności. Migranci po 60. roku życia nie stanowią dużej grupy w porównaniu z ludnością młodą w ruchu wędrownym, jednak zjawisko migracji osób starszych jest procesem specyficznym, który nie podlega tym samym prawidłowościom, jakim podlegają przemieszczenia ludzi młodych. Ludzie starzy z natury niechętnie zmieniają wieloletnie miejsce zamieszkania.

Amerykańscy gerontolodzy² wyróżniają trzy odmienne co do przyczyn i wzorca migracji grupy seniorów, wśród których dochodzi najczęściej do migracji. Pierwsza grupa obejmuje młodszych seniorów i występujące w niej migracje związane są z momentem przejścia na emeryturę, szukaniem wygodniejszego miejsca życia. Do drugiej subpopulacji należą osoby mające dwadzieścia lat więcej, starsi ludzie, którzy stają się chorzy, wymagają opieki lub zostają samotni. Na tym etapie życia niektórzy seniorzy przenoszą się w pobliże miejsca zamieszkania dzieci lub bezpośrednio do

¹ E. Rosset, *Proces starzenia się ludności. Studium demograficzne*, Warszawa 1959; P. Szukalski, *Przeptywy międzypokoleniowe i ich kontekst demograficzny*, Łódź 2002; J.T. Kowaleski, P. Szukalski, *Proces starzenia się ludności. Potrzeby i wyzwania*, Łódź 2004.

² J. Quandango, *Aging and the life course*, Florida State University 2002, s. 69; Charles F. Longino, Jr., *Geographical distribution and migration*, (eds.) R.H. Binstock, L.K. George, *Aging and the Social Sciences* 2001, s. 106.

ich domów. W przypadku ostatniej grupy fizyczna niemoc prowadzi do umieszczenia starszej osoby w domu pomocy, tj. do instytucjonalizacji starości.

Latuch³ i Stolarczyk⁴ w warunkach polskich wyróżniają dwa odmienne wzorce migracji seniorów. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z migracją dobrowolną, zamierzoną. Migracja ta dotyczy młodszych seniorów, którzy najczęściej pozostają w związkach małżeńskich, są zdolni do samodzielnego życia i posiadają źródło utrzymania. W drugim przypadku migracja dotyczy osób w zaawansowanym wieku, najczęściej o złym stanie zdrowia, i ma charakter wymuszony.

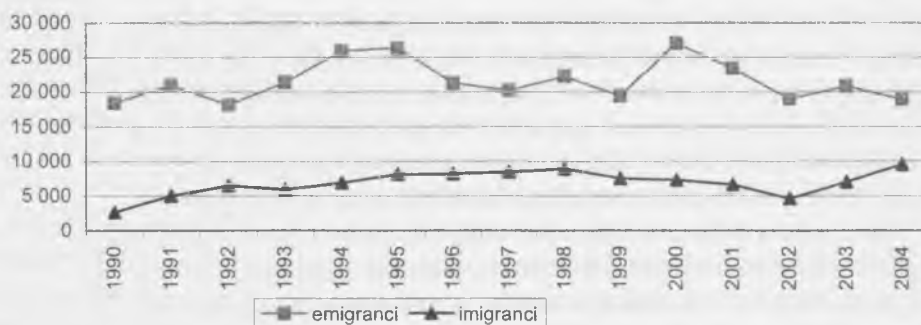
Czy w obecnej sytuacji społeczno-ekonomicznej te typologie mogą być stosowane do współczesnych migracji w Polsce?

Celem niniejszego opracowania jest rozpoznanie prawidłowości migracji zagranicznych osób starszych. Analizując migracje tej subpopulacji skupiono się na głównych kierunkach przemieszczeń. Przedstawiona została również struktura demograficzna seniorów uczestniczących w migracjach zagranicznych.

Migracje zagraniczne osób starszych⁵ na tle zewnętrznego ruchu wędrownego w Polsce w latach 1990-2004

W latach 90. doszło do zmiany form i częściowo kierunków migracji zagranicznych w Polsce. W ostatniej dekadzie XX wieku można było obserwować pewną redukcję wyjazdów za granicę przy jednoczesnym wzroście liczby imigrantów (rys. 1).

Rys. 1. Migracje zagraniczne w Polsce w latach 1990-2004 (w osobach)

Źródło: dane Rocznik Demograficzny 2005, s. 29-30

³ M. Latuch, *Przyczyny emigracji osób w starszym wieku z największych miast w Polsce*, „Studia Demograficzne”, 1977, nr 50, s. 51-69.

⁴ K. Stolarczyk, *Spółeczno-ekonomiczne czynniki warunkujące migracje osób w starszym wieku w Polsce*, „Monografie i Opracowania”, Warszawa 1985, s. 161.

⁵ W rozważaniach dotyczących migracji zagranicznych osób po 60 roku życia pod uwagę zostały wzięte tylko przemieszczenia na stałe.

W latach 1991-2000 emigracja z kraju wyniosła 225 tys. osób, a liczba imigrantów wzrosła w porównaniu z wcześniejszym dziesięcioleciem do około 73 tys. osób. Mimo tych zmian saldo migracji zewnętrznych w całym okresie powojennym było ujemne dla Polski, a w 2004 r. wynosiło minus 9,4 tys.

Przyglądając się strukturze wieku osób uczestniczących w migracjach zagranicznych, zauważymy, że w latach 90. na emigrację decydowały się najczęściej osoby w wieku 35-44 lat, które stanowiły w tym okresie ponad 20% stałych emigrantów. Należy zwrócić uwagę, że w ostatniej dekadzie XX wieku o niespełną połowę wzrósł udział wśród emigrantów osób w wieku 15-24 i 40-44 lat. W 2004 r. młodzież w wieku 15-24 lat stanowiła najlichnieszą grupę (ponad 27%) wyjeżdżających na stałe. Udział w emigracji osób po 60 roku życia przez ostatnie 14 lat nie zmieniał się w sposób znaczący, a w 2004 r. wyniósł niespełna 7%.

W przypadku osób osiedlających się w Polsce w latach 90. najlichnieszą grupę stanowiły osoby w wieku 25-34 lat (około 25%). Na przestrzeni ostatnich lat wśród imigrantów wyraźnie wzrósł udział grup wieku 35-39 i 40-44 lat. Warto zaznaczyć, że od 1990 r. systematycznie zmniejszał się wśród imigrantów odsetek osób po 70 roku życia. W latach 1991-2000 udział osób w wieku emerytalnym (powyżej 60 lat) wśród imigrantów kształtował się na poziomie 6,7%, a w 2004 r. wyniósł 10,4%.

Spośród seniorów wyjeżdżających z Polski na stałe w latach 90. ponad 80% osiedlało się w Europie, z czego zdecydowana większość jako kraj osiedleńczy deklarowała Niemcy. Kolejnymi tradycyjnymi krajami osiedleńczymi były Stany Zjednoczone i Kanada. Wśród osób starszych, które osiedlały się w Polsce, większość pochodziła z krajów europejskich, głównie z Niemiec, natomiast w przypadku młodszych imigrantów częściej niż z Niemiec imigranci przybywali z Ukrainy, Rosji i Białorusi. Według wyników NSP 2002 znacząca część imigrantów, którzy przybyli do Polski w latach 1989-2002, to osoby z polskim obywatelstwem, zaś krajem drugiego obywatelstwa wśród tej subpopulacji były najczęściej Niemcy (68% ogółu imigrantów w wieku 60 i więcej lat).

W przypadku osób starszych przybyłych z zagranicy w latach 1989-2002 najważniejszym regionem docelowym były województwa: małopolskie, podkarpackie, podlaskie oraz kujawsko-pomorskie (odsetek osób po 60 roku życia przekraczał 7%). W województwach śląskim, mazowieckim i lubuskim odsetek ludności starszej przybyłej z zagranicy nie przekraczał 5% imigrantów. W przypadku większości województw wśród starszych imigrantów przeważały osoby w wieku 60-64 lat. Wyjątek stanowiły województwa: wielkopolskie (w którym nieznacznie wśród starszych imigrantów dominowały osoby powyżej 75), lubuskie i warmińsko-mazurskie (charakteryzujące się najlichnieszą grupą w wieku 65-69 lat wśród imigrantów po sześćdziesiątce).

Średnio na 10 tys. osób w wieku 60 i więcej lat w Polsce przypadało sześciu seniorów przybyłych z zagranicy, najwięcej – powyżej 8 osób – w województwach małopolskim, podkarpackim, podlaskim i pomorskim, natomiast najmniejszy wskaźnik odnotowano w regionach lubelskim i świętokrzyskim (3,4 osoby na 10 tys. ludności

starszej). Warto zwrócić uwagę, że województwa podlaskie i podkarpackie to regiony emigracyjne, które w latach 1989–2002 charakteryzowały się relatywnie najwyższym natężeniem emigracji. W związku z czym część imigrantów to byli emigranci z tych obszarów.

Struktura demograficzna osób starszych uczestniczących w migracjach zagranicznych

W migracjach zagranicznych można zauważyć spadek przewagi liczebnej kobiet nad mężczyznami, i to zarówno w imigracji, jak i emigracji (tab. 1). Odsetek kobiet po sześćdziesiątym roku życia był z reguły wyższy wśród osób wyjeżdżających niż przyjeżdżających do kraju. Liczebna przewaga kobiet wśród emigrantów utrzymywała się również w miarę przesuwania się do coraz starszych grup wieku. W przypadku imigrantów tylko w subpopulacji osób po 70 roku życia wystąpiła relatywnie większa przewaga kobiet nad mężczyznami.

Tabela 1. Udział kobiet i mężczyzn w migracjach zagranicznych osób po 60 roku życia w latach 1990, 1995, 2002 i 2004

Wiek	Imigranci			Emigranci		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
1990 r.						
60 lat i więcej	100,0	48,1	51,8	100,0	41,7	58,3
60-64	100,0	46,7	53,3	100,0	41,3	58,7
65-69	100,0	52,3	47,7	100,0	51,5	48,5
70 lat i więcej	100,0	46,9	53,1	100,0	31,8	68,2
1995 r.						
60 lat i więcej	100,0	47,9	52,1	100,0	39,8	60,2
60-64	100,0	45,0	55,0	100,0	41,9	58,1
65-69	100,0	49,8	50,2	100,0	42,5	57,6
70 lat i więcej	100,0	49,0	51,0	100,0	34,0	66,1
2002 r.						
60 lat i więcej	100,0	50,0	50,0	100,0	42,0	57,9
60-64	100,0	52,0	48,0	100,0	46,8	53,2
65-69	100,0	51,5	48,5	100,0	42,5	57,0
70 lat i więcej	100,0	47,6	52,5	100,0	35,2	64,7
2004 r.						
60 lat i więcej	100,0	49,4	50,6	100,0	45,7	54,3
60-64	100,0	52,4	47,6	100,0	48,6	51,4
65-69	100,0	58,5	41,5	100,0	42,0	58,0
70 lat i więcej	100,0	39,6	60,4	100,0	38,1	61,9

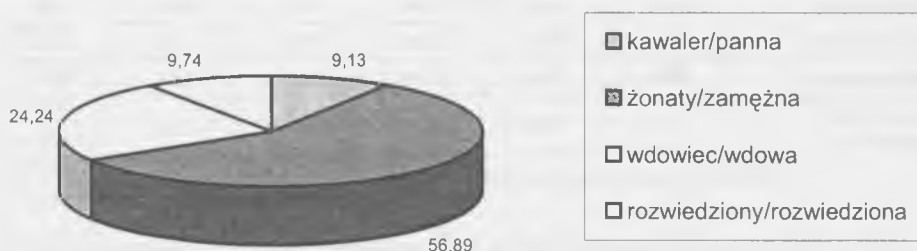
Źródło: obliczenia własne na podstawie *Roczników Demograficznych* z lat 1991, 1996, 2003 i 2005

W latach 1990-2000 na 100 imigrantów w wieku 60 lat i więcej przypadało 117,8 kobiet, a wśród emigrantów 143,5. W 2004 r. współczynnik feminizacji kształtował się na poziomie 102,5 – w przypadku starszych imigrantów, a dla emigrantów wyniósł 131,5.

Tak duży udział kobiet po 60 roku życia, zwłaszcza w starszych rocznikach, uczestniczących w emigracji może świadczyć o wyjazdach głównie samotnych, owdowiałych kobiet do rodzin (dzieci) mieszkających za granicą.

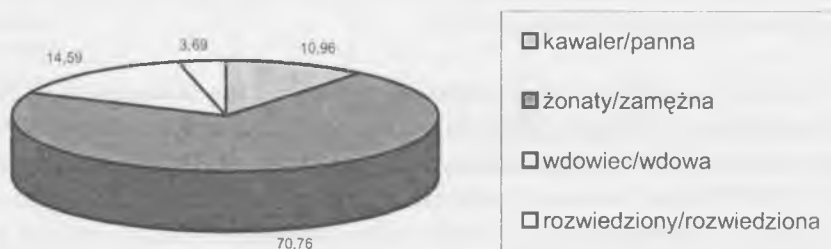
W przeciwieństwie do migracji wewnętrznych, w których przeważały osoby samotne, wśród ludności powyżej 60 roku życia uczestniczących w migracjach zagranicznych większość stanowiły osoby pozostające w związkach małżeńskich (rys. 2 i 3). W miarę przechodzenia do starszych roczników wzrastał odsetek osób owdowiałych.

Rys. 2. Imigranci powyżej 60 lat według stanu cywilnego w 2004 r. (w %)

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Rocznika Demograficznego* 2005, s. 440

Rys. 3. Emigranci powyżej 60 lat według stanu cywilnego w 2004 r. (w %)

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Rocznika Demograficznego* 2005, s. 440

Wyraźna przewaga kobiet, zarówno w emigracji, jak i imigracji, w subpopulacji ludności starszej występowała wśród osób samotnych (wdowy). W przypadku imigrantów przewaga mężczyzn nad kobietami wystąpiła wśród kawalerów i pozostających w związkach małżeńskich, natomiast w pozostałych grupach stanu cywilnego dominowały starsze kobiety. Starsi emigranci zdominowani byli we wszystkich kategoriach stanu cywilnego przez kobiety. Warto zaznaczyć, że w latach 90. w przypadku emigracji zmniejszyły się dysproporcje według płci w poszczególnych kategoriach stanu cywilnego (tab. 2).

Tabela 2. Struktura według stanu cywilnego osób po 60 roku życia biorących udział w migracjach zagranicznych w latach 1990, 1995 i 2004

Stan cywilny	Imigranci			Emigranci		
	1990	1995	2004	1990	1995	2004
	Mężczyźni					
	100	100	100	100	100	100
Kawaler/panna	16,9	11,49	13,05	4,53	15,61	12,97
Żonaty/zamężna	57,75	66,93	71,34	86,13	78,57	78,38
Wdowiec/wdowa	16,43	10,89	8,45	6,4	3,84	6,22
Rozwiedziony/ rozwiedziona	8,92	10,69	7,16	2,94	1,98	2,43
	Kobiety					
	100	100	100	100	100	100
Kawaler/panna	10,92	5,83	5,48	5,3	16,61	9,5
Żonaty/zamężna	29,26	40,62	43,45	58,67	52,19	65,23
Wdowiec/wdowa	45,85	39,16	38,94	29,52	25,7	20,67
Rozwiedziony/ rozwiedziona	13,97	14,39	12,13	6,51	5,5	4,6

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Roczników Demograficznych* z lat 1991, 1996 i 2005

Kolejną omawianą charakterystyką jest wykształcenie osób uczestniczących w migracjach zagranicznych. Według danych NSP 2002, w odróżnieniu od osób w wieku 15 lat i więcej przebywających za granicą, wśród których przeważały osoby z wykształceniem średnim, a w następnej kolejności z zasadniczym zawodowym i podstawowym, wśród starszych emigrantów wyjeżdżających na stałe ponad 46% miało wykształcenie podstawowe (tab. 3).

Jest to efekt generalnie niekorzystnej struktury według wykształcenia seniorów w porównaniu z osobami młodymi i w „sile wieku”. Osoby z wykształceniem średnim stanowiły 22%, a z zasadniczym zawodowym 20%. Udział emigrantów w wieku 60 lat i więcej z wyższym wykształceniem nie przekraczał 10%. Podobnie jak w migracjach wewnętrznych, w miarę przechodzenia do coraz starszych grup wieku zwiększał się odsetek emigrantów z wykształceniem podstawowym, który dla osób po 85 roku życia wynosił prawie 75%.

Starsi imigranci byli znacznie lepiej wykształceni od swoich rówieśników, którzy opuszczali Polskę (tab. 4). Prawie 42% osób powyżej 60 roku życia, które przybyły do kraju, miało wykształcenie średnie, a w następnej kolejności znajdowały się osoby z dyplomem szkoły wyższej (21%).

Tabela 3. Poziom wykształcenia starszych emigrantów (60 lat i więcej) w 2002 r. (w %)

Wykształcenie	Grupy wieku						
	W wieku 60 lat i więcej	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85 lat i więcej
Ogółem							
Wyższe	9,5	12,1	9,3	7,5	5,4	5,6	4,2
Policealne	2,0	2,6	2,3	1,1	0,7	1,0	1,1
Średnie	22,2	26,2	23,2	18,2	15,3	14,2	11,3
Zasadnicze zawodowe	20,2	23,5	21,2	18,1	15,9	10,9	8,5
Podstawowe	46,2	35,6	43,9	55,0	62,6	68,4	74,9
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mężczyźni							
Wyższe	14,2	15,7	14,1	12,8	10,6	12,3	9,8
Policealne	1,1	1,3	1,1	0,9	0,6	1,2	1,5
Średnie	20,2	23,3	18,2	19,1	16,3	14,8	13,7
Zasadnicze zawodowe	29,7	31,6	31,9	26,5	28,8	22,2	15,2
Podstawowe	34,7	28,2	34,8	40,7	43,8	49,5	59,8
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kobiety							
Wyższe	6,4	9,4	6,3	4,3	2,7	2,3	1,8
Policealne	2,6	3,6	3,1	1,3	0,8	0,9	1,0
Średnie	23,4	28,4	26,4	17,8	14,9	13,9	10,3
Zasadnicze zawodowe	14,0	17,4	14,5	13,2	9,4	5,6	5,7
Podstawowe	53,5	41,1	49,6	63,5	72,3	77,3	81,1
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z NSP 2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS, Warszawa 2003, s. 106 i 230

Różnice w poziomie wykształcenia migrantów zagranicznych były również widoczne w przekroju według płci. Wyjeżdżający za granicę starsi mężczyźni byli zdecydowanie lepiej wykształceni od kobiet. Rzadziej niż kobiety mieli wykształcenie podstawowe, częściej natomiast wyższe. Wypada zwrócić jednak uwagę, że rozpatrując poziom wykształcenia wszystkich emigrantów ze względu na płeć w 2002 r. dostrzega się, iż kobiety były lepiej wykształcone od mężczyzn, częściej posiadały wykształcenie wyższe, rzadziej zawodowe.

Przybywający starsi mężczyźni z zagranicy najczęściej mieli wykształcenie wyższe (35%), a następnie średnie i policealne (31%) oraz zasadnicze zawodowe (niepełna 20%), zaś wśród kobiet przeważało wykształcenie średnie (50%), a następnie podstawowe (27%) i wyższe (12%).

Tabela 4. Poziom wykształcenia starszych imigrantów (60 lat i więcej) w 2002 r. (w %)

Wykształcenie	Grupy wieku						
	W wieku 60 lat i więcej	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85 lat i więcej
Ogółem							
Wyższe	21,4	30,4	27,1	23,2	14,9	5,4	16,1
Policealne	3,1	4,9	3,5	2,8	2,9	0,6	2,2
Średnie	41,7	35,3	35,1	29,1	30,5	77,6	29,7
Zasadnicze zawodowe	9,3	12,7	12,3	9,8	8,3	3,3	6,9
Podstawowe	24,5	16,7	22,0	35,2	43,5	13,0	45,0
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mężczyźni							
Wyższe	35,2	38,5	38,1	38,1	23,3	26,2	23,0
Policealne	2,1	2,4	1,4	2,2	2,1	2,2	2,6
Średnie	29,3	29,8	31,8	25,9	27,7	26,2	30,3
Zasadnicze zawodowe	13,8	15,7	15,5	12,9	11,1	12,9	10,5
Podstawowe	19,6	13,5	13,2	20,9	35,8	32,4	33,6
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kobiety							
Wyższe	12,0	22,4	16,3	12,2	8,6	1,9	11,1
Policealne	3,8	7,4	5,7	3,2	3,4	0,4	1,9
Średnie	50,1	40,8	38,3	31,5	32,6	86,2	29,3
Zasadnicze zawodowe	6,2	9,6	9,2	7,5	6,1	1,7	4,3
Podstawowe	27,8	19,9	30,5	45,7	49,2	9,8	53,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z NSP 2002 *Migracje zagraniczne ludności*, GUS, Warszawa 2003, s. 106 i 230

Zakończenie

Podsumowując, należy wspomnieć, że migracja osób po 60 roku życia nie jest wysoka w porównaniu z migracją wśród osób młodych. Udział osób po 60 roku życia jest większy wśród osób przyjeżdżających na stałe do kraju niż wyjeżdżających z niego.

W przypadku ludności mającej przynajmniej 60 ukończonych lat, która uczestniczyła w migracjach zagranicznych (zarówno wśród imigrantów, jak i emigrantów) przeważały osoby będące w związkach małżeńskich. Można zatem sądzić, że przemieszczenia zagraniczne miały charakter bardziej rodzinny niż wędrowniki wewnętrzne osób starszych w Polsce. Jak wskazują wyniki NSP 2002, osoby starsze, które przebywały za granicą, to najczęściej małżeństwa bez dzieci, a w następnej

kolejności małżeństwa z dziećmi, gdzie cała rodzina przebywa za granicą. W przypadku osób po 70 roku życia wyjeżdżających z Polski na stałe przeważały znacznie kobiety, głównie wdowy. Wskazuje to, iż osoby w podeszłym wieku, często mające problemy zdrowotne, które utraciły małżonka, przeprowadzają się do dzieci mieszkających za granicą.

Biorąc pod uwagę fakt, że zdecydowana większość osób w tym wieku, które przybyły z zagranicy, miała polskie obywatelstwo, mamy do czynienia w dużej części przypadków z imigracją powrotną. Na uwagę zasługuje wysoki poziom wykształcenia ludności powyżej 60 roku życia przybyłej do Polski w porównaniu z emigrantami i osobami starszymi biorącymi udział w migracjach wewnątrz kraju. Fakt ten można tłumaczyć emigracją lat 60. i 70., w której uczestniczyły głównie osoby młode, mające najczęściej wykształcenie średnie i często kontynuujące naukę za granicą, a po osiągnięciu wieku emerytalnego powracające do kraju.

Bibliografia

- Gawryszewski A., *Ludność Polski w XX wieku, Monografie*, PAN IGiPZ, Warszawa 2005.
- Kowaleski J.T., Szukalski P., *Proces starzenia się ludności. Potrzeby i wyzwania*, Wyd. Biblioteka, Łódź 2004.
- Latuch M., *Przyczyny emigracji osób w starszym wieku z największych miast w Polsce*, „Studia Demograficzne”, 1977, nr 50.
- Longino Charles F., Jr., *Geographical distribution and migration*, (eds.) R.H. Binstock, L.K. George, *Aging and the Social Sciences* 2001.
- Migracje zagraniczne ludności w Polsce w latach 1989–1997*, GUS, Warszawa 1998.
- NSP 1988, *Migracje ludności w Polsce w latach 1979–1988*, GUS, Warszawa 1992.
- NSP 2002, *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna*, GUS, Warszawa 2003.
- NSP 2002, *Migracje długookresowe ludności w latach 1989–2002 na podstawie ankiety migracyjnej 2002*, GUS, Warszawa 2004.
- NSP 2002, *Migracje zagraniczne ludności*, GUS, Warszawa 2003.
- Quandango J., *Aging and the life course*, Pepper Institute on Aging and Public Policy, Florida State University 2002.
- Rosset E., *Proces starzenia się ludności. Studium demograficzne*, PWG, Warszawa 1959.
- Stolarczyk K., *Społeczno-ekonomiczne czynniki warunkujące migracje osób w starszym wieku w Polsce*, „Monografie i Opracowania”, SGPiS, ISiD, Warszawa 1985.
- Szukalski P., *Przepływy międzypokoleniowe i ich kontekst demograficzny*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2002.

Wierzbosławski S., *Demograficzne aspekty procesu starzenia się ludności Polski*,
„Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, zeszyt 1, 1999.

International migration of the elderly in Poland

Summary

The paper presents international migration of the elderly (i.e. aged 60 years and more). The focus is on main directions of movements and on demographic profile of international migrants. In 2004 7% of emigrants and 10% of immigrants were aged 60+. The majority of them – independently of direction of the movement – were married, although bereavement and health problems were very important reason to emigrate to children living abroad. Speaking about the elderly immigrant it is worth to underline that majority of them have Polish citizenship and their movement should be treated as return migration.